

I si connectem l'educació social i el desenvolupament rural?

Javier Paniagua Gutiérrez

1. La connexió entre l'educació social (animació sociocultural) i el desenvolupament rural

Hi ha molt poca bibliografia sobre la feina que poden dur a terme els educadors i educadores socials en el medi rural i la que hem trobat fa referència a l'animació sociocultural o al desenvolupament comunitari. Prenent com a referència Gloria i Mª Victoria Pérez, (PÉREZ; PÉREZ, 2006); Jaume Trilla (TRILLA, 1997); Ezequiel Ander-Egg, (ANDER-EGG; [et al.], 1988), i José Antonio Caride (CARIDE, 2005), identifiquem que hi ha quatre elements fonamentals que ens ajuden a connectar l'educació social (animació sociocultural) i el desenvolupament rural: *a*) procés de canvi, *b*) territori/comunitat, *c*) participació social i *d*) millora de la qualitat de vida. Entenem que poden ser les referències bàsiques que contribueixen a la dinamització de processos d'intervenció socioeducativa a les zones rurals.

L'educació social en el medi rural pot aportar totes les eines necessàries per engegar processos de participació social, utilitzant, per fer-ho, la metodologia de l'animació sociocultural. La participació de la població és l'ele-

ment més important per contribuir a millorar la qualitat de vida de les comunitats i apoderar la ciutadania.

Per relacionar tots dos conceptes, educació social i desenvolupament rural, agafarem les definicions elaborades per l'Associació Estatal d'Educació Social (ASEDES) i la Direcció General d'Agricultura i Desenvolupament Rural de la Comissió Europea.

Segons ASEDES (ASEDES, 2007), l'educació social és el “dret de la ciutadania que es concreta en el reconeixement d'una professió de caràcter pedagògic, generadora de contextos educatius i accions mediadores i formatives, que són àmbit de competència professional de l'educador social, i possibiliten: *a*) la incorporació del subjecte de l'educació a la diversitat de les xarxes socials, entesa com el desenvolupament de la sociabilitat i la circulació social, i *b*) la promoció cultural i social, entesa com a obertura a noves possibilitats de l'adquisició de béns culturals, que amplii les perspectives educatives, laborals, d'oci i participació social”.

Per definir el concepte de desenvolupament rural hem de fer referència a l'enfocament LEADER. No podem concebre

■ **Javier Paniagua Gutiérrez**, educador social. Asociación Colectivo para el Desarrollo Rural de Tierra de Campos (Medina de Rioseco, Valladolid). Col·legiat núm. 10, al Col·legi Professional d'Educadors i Educadores Socials de Castella i Lleó (CEESCYL).

el desenvolupament de les zones rurals de l'Estat espanyol sense fer referència a aquesta metodologia. Per a la Comissió Europea (2006: 3) el concepte principal que hi ha al darrere és que “les estratègies de desenvolupament són més efectives i eficaces si les decideixen i posen en pràctica a escala local els mateixos interessats, complementant-les amb procediments clars i transparents, amb el suport de les administracions públiques pertinents i amb l'assistència tècnica necessària per possibilitar la transferència de bones pràctiques”.

En ambdues definicions, hi conflueixen elements comuns, com ara: ciutadania, comunitat, formació i participació social. Per tant, podríem interpretar que tant l'educació social com el desenvolupament rural (enfocament LEADER) persegueixen l'apoderament de la ciutadania, d'una banda, com un dret i, de l'altra, com la implica-

ció directa i activa en la presa de decisions per al canvi i la transformació social.

2. Aproximació a una proposta tècnica d'educació social que pot contribuir al desenvolupament local del medi rural

El supòsit d'educació social que presentem pren com a base el foment de l'emprenedoria en el medi rural, com a acció per afavorir el desenvolupament local. Convé destacar que és una proposta de disseny d'un projecte, i que, per tant, no s'ha validat, ni executat en cap context. Només pretén ser un model teòric de referència per a aquells educadors i educadores socials que hagin d'intervenir en el medi rural. Considera tres elements bàsics i inherents a l'educació social: la formació, l'assessorament i l'acompanyament.

L'educació social i el desenvolupament rural persegueixen l'apoderament de la ciutadania. Com un dret i com la implicació directa i activa en la presa de decisions per al canvi.

2.1. DENOMINACIÓ

Disseny d'una proposta tècnica d'educació social per al desenvolupament local anomenada Centre Comarcal de Suport a Emprenedors i Emprenedores (CECAE), que consisteix en un conjunt d'accions de motivació, formació, tutorització i acompanyament de persones emprenedores, com a eina essencial per facilitar els processos de creació de micropimes en el medi rural.

2.2. OBJECTIU GENERAL

Dissenyar una proposta tècnica de formació i acompanyament adreçada a persones emprenedores que afavoreixi els processos de creació i consolidació d'iniciatives empresarials en el medi rural.

2.3. MARC GENERAL

La proposta tècnica comprèn tres àrees d'intervenció:

A. Divulgació i informació. Persegueix els següents objectius específics: 1) donar a conèixer el procés d'informació i tutorització a la població dels territoris rurals d'actuació, 2) posar en valor la feina dels emprenedors i emprenedores rurals, 3) elab-

borar un projecte educatiu sobre cultura emprenedora adreçat a la població local i 4) engagar un servei

d'informació empresarial.

B. Formació. Es tractaria d'aconseguir aquest objectiu específic: capacitar futurs emprenedors i emprenedores rurals, mitjançant l'elaboració d'itineraris individualitzats que afavoreixin la seva inserció laboral.

C. Tutorització i acompanyament. Caldria aconseguir l'objectiu específic següent: engagar un procés de suport, tutorització i acompanyament, adaptat a les necessitats i característiques de la persona emprenedora.

2.4. ESQUEMA DE LES ACCIONS QUE CAL DESENVOLUPAR PER ÀREES D'INTERVENCIÓ

Al quadre de la pàgina següent es fa una proposta d'accions concretes que es podrien desenvolupar des del CECAE, distribuïdes per àrees d'intervenció.

3. Conclusions i reptes per als i les professionals de l'educació social

Considerem que el i la professional de l'educació social, en aquest tipus de pro-

ÀREA A. Divulgació i Informació	A.1: Campanya de comunicació i difusió.
	A.2: Enggada d'un procés d'Investigació-Acció-Participativa (IAP).
	A.3: Disseny i enggada d'un projecte educatiu sobre foment de la cultura em- prenedora.
	A.4: Promoció del rol de l'emprenedor o empenedora rural.
	A.5: Creació del concurs "Emprenedor i empenedora rural".
	A.6: Espais de divulgació de la cultura empenedora.
	A.7: Sessions informatives/itinerants al territori.
	A.8: Servei d'informació presencial, telefònica i en línia.
ÀREA B. Formació	B.1: Jornades de promoció de projectes d'autoocupació en el medi rural.
	B.2: Fòrums col·laboratius per a l'intercanvi d'experiències d'emprenedors i empenedores d'altres comarques i territoris rurals.
	B.3: Tallers de creació d'empreses.
	B.4: Anàlisi de necessitats formatives bàsiques.
ÀREA C. Tutorització i Acompanyament	C.1: Anàlisi de l'emprenedor i empenedora.
	C.2: Compromís i contracte socioeducatiu.
	C.3: Planificació de l'itinerari individualitzat.
	C.4: Procés d'acompanyament i tutorització individualitzada.
	C.5: Laboratori per a la cooperació i el suport mutu dels empenedors i em- penedores rurals.

jectes, pot tenir un important paper, però no un protagonisme exclusiu. Considerem que la feina interdisciplinària i multidisciplinària i la responsabilitat compartida amb altres professionals enriquirà la idea, els aprenentatges, el desenvolupament i la metodologia d'enggada de totes les accions emmarcades en el CECAE.

Podem concloure que les funcions d'un educador o educadora social en aquest tipus de projectes es poden concretar:

- Participació i assistència tècnica en la fase de diagnòstic i disseny del projecte.
- Promoció de la cooperació i el suport mutu.
- Foment i articulació de la participació entre aquells col·lectius que cal implicar en el projecte.
- Animació, formació i informació territorial.

- Constitució de xarxes de suport interterritorial per a la identificació i estudi de bones pràctiques, que posin en valor el treball cooperatiu, a més de servir d'element demostratiu. La cooperació i el suport mutu són dos elements clau i estratègics per engagar una activitat empenedora en el medi rural.
- Intermediació dels recursos territorials. Cal ser catalitzador de les demandes de la comunitat rural.
- Realització d'accions formatives en centres educatius, associacions i col·lectius socioculturals, que promoguin la sensibilització de la cultura empenedora.

A tall d'epíleg

Ser educador o educadora social en el medi rural és un acte de rebel·lia, però també de resistència i lluita. Un acte per donar l'esquena a la ciutat. Una ciutat endeutada, ar-

tificial, egoista, insolidària, sorollosa i transgènica. Una ciutat de gent sense cases i cases sense gent. Un acte per reivindicar d'on venim. Per buscar l'origen i l'essència. Un acte per defensar la vida, l'aigua, l'oxigen, el sol, les llavors, el patrimoni, els sabers, el paisatge, la identitat, el coneixement, el silenci... Un acte per iniciar petits processos però significants que promoguin el fet de rescatar la dignitat de les persones que resisteixen davant l'oblit, la decadència i la solitud.

Ser educador o educadora social en el medi rural és enfrontar-se amb l'abisme. Amb el fet de saltar sense xarxa. Amb el fet de passejar pels penya-segats esmunyedissos de la despoblació. Amb la desraó de la (des)ordenació del territori dissenyada per tecnòcrates en despatxos urbans. Amb el tancament de consultoris mèdics, d'aules unitàries, de botigues de queviures, de serveis educatius i culturals... Amb la sagnia permanent del talent. Amb el fet de rebre, sense protecció, l'impacte del teu eco a la cara. Amb el fet de resistir davant el menyspreu, els prejudicis, els imaginaris perversos que diuen que estem morts. Amb el fet de blindar les esquerdes per les quals es desmantellen les cultures locals i camperoles, ja que la gola de les grans corporacions del mercat alimentari està a l'aguait i espera pacient la demolició programada del medi rural.

Ser educador o educadora social en el medi rural és creure en el territori, en la co-

munitat, en les persones i en les seves potencialitats. És apostar, sense fingir, per la transformació social i per la intencionalitat política i educativa d'aquesta professió. Treballant des de la humilitat, des de l'aprenentatge, des dels conflictes, des dels desafiaments, des de la cooperació. (Re)construint les xarxes de suport mutu i la identitat col·lectiva que l'impacte dels valors urbans i els mitjans de comunicació han anat calcinant gradualment. Promovent la recuperació de la memòria simbòlica, com a arma per potenciar l'autoestima, la motivació, la resiliència...

Ser educador o educadora social en el medi rural és treballar amb la infància, però també amb les seves famílies, projectant una postura no conformista enfront del món. Iniciant i acompanyant processos d'interpel·lació i reflexió de la mateixa comunitat. Fomentat valors com l'esperança, la solidaritat, la confiança en un mateix, la sensibilitat humana, la indignació davant les injustícies, la capacitat per somiar, la coherència, l'alegria de viure i de lluitar per la vida, el compromís...

Ser educador o educadora social en el medi rural és somiar que és possible viure amb dignitat als pobles, per molt minúsculs que siguin, i que no només és possible viure-hi, sinó que la societat del segle XXI, per tenir futur, haurà de tornar a mirar cap a l'espai-territori rural. El present i el futur és la terra.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ANDER EGG, Ezequiel [et al.]. *Una educación para el Desarrollo: La animación Sociocultural*. Madrid: Fundación Banco Exterior, 1988.
- ASEDES. *Documentos profesionalizadores*. Barcelona: Asociación Estatal de Educación Social, 2007.
- CARIDE, José Antonio. “La Animación Sociocultural y el desarrollo comunitario como Educación Social”. *Revista de Educación*. Ministerio de Educación, Cultura y Deporte. Núm. 336 (2005), p. 73-88.
- El enfoque LEADER. Guía Básica. [en línia] Oficina de Publicaciones Oficiales de las Comunidades Europeas, 2006 <<http://bit.ly/1GsZcbf>>. [Consulta febrer 2016].
- PANIAGUA, Javier. *Proyecto de Educación Social para el desarrollo local en el medio rural: animación sociocultural y emprendimiento*. [en línia]. <<http://bit.ly/2dv7VQH>>. Palència: Universitat de Valladolid. Escola Universitària d'Educació, 2012. [Consulta: febrer 2016].
- PÉREZ, Gloria; PÉREZ, Mª Victoria. *Qué es la Animación Sociocultural. Epistemología y valores*. Madrid: Narcea, 2006.
- TRILLA, Jaume (coord.). *Animación Sociocultural. Teorías, programas y ámbitos*. Barcelona: Ariel, 1997.

CITA ARTICLE

PANIAGUA, Javier. “I si connectem l’educació social i el desenvolupament rural?”. *Quaderns d’Educació Social*. Col·legi d’Educatres i Educadors Socials de Catalunya. Núm. 18 (desembre 2016), p. 80-85.

RESUM

Aquest article és una reflexió sobre el lloc que pot ocupar el desenvolupament local als territoris rurals, com un àmbit professional dels i les professionals de l’educació social.

Paraules clau: educació social, desenvolupament rural, animació sociocultural

ÀBTRACT

This article is a reflection on how the professional field of social educators fits in the local development of rural areas.

Keywords: social education, rural development, socio-cultural development